

TISKOVÁ ZPRÁVA

Brno 10. ledna 2023

Akademie věd ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
www.avcr.cz

ZEMĚDĚLSKÉ FARMY JSOU ÚTOČIŠTĚM PTÁKŮ, OHROŽUJE JE MODERNIZACE

Biologická rozmanitost zemědělské půdy v posledních desetiletích prudce klesá a navzdory různým opatřením se nedaří zastavit pokles mnohých ptačích druhů. Jedním z důvodů může být, že mnohé ptačí druhy se přesunuly či byly intenzivní zemědělskou činností vytlačeny mimo zemědělskou krajinu, například do farem s chovem hospodářského dobytka a jejich okolí. Na zemědělské farmy je proto možné nahlížet také jako na ostrovy života, které nabízejí důležitá útočiště pro řadu ptačích druhů. Ovšem i tato ptačí útočiště jsou ohrožena změnami v zemědělském sektoru, popisují vědci z Ústavu biologie obratlovců AV ČR. Například modernizace farem výrazně přispívá k úbytku hnízdních a potravních stanovišť pro ptáky.

Zemědělským farmám jako „ptačím ostrovům“ škodí zejména dlouhodobý pokles počtu chovaného skotu, modernizace farem či jejich zánik. Martin Šálek z Ústavu biologie obratlovců AV ČR zjistil, že počet ptáků, kteří se běžně na farmách a v jejich okolí vyskytují, byl 3krát nižší na modernizovaných farmách než na starších. Také druhová diverzita je menší. Výsledky ukázaly, že příčinou úbytku počtu ptáků a druhů je především snížení potravní nabídky v okolí modernizovaných farem a rovněž omezené možnosti hnízdění v blízkosti renovovaných budov.

„V intenzivně obhospodařované homogenní krajině s nedostatkem krajinných prvků mohou zemědělské farmy představovat ostrovy druhové rozmanitosti ptáků. Pro některé ptačí druhy (sýčky, chocholouše, sovy pálené) jsou tato území přímo klíčovými biotopy pro přežití,“ upozorňuje Martin Šálek. *„Tento ochranný potenciál pro ptáky může být ale výrazně snížen dvěma protichůdnými procesy – opuštěním aktivního hospodaření (tzn. zánik chovu hospodářských zvířat) a na druhé straně modernizací farem. Od devadesátých let minulého století se početní stavy skotu snížily o 60 %, což se projevilo i v redukci počtu farem s chovem mléčného skotu. Během období 2000–2010 se snížil takřka o 30 %,“* vysvětluje Martin Šálek.

Násobně méně hnízd na moderních farmách

Vědci se v nové studii publikované v časopise *Journal of Applied Ecology* zaměřili na rizika spojená s modernizací farem. Zkoumali její vliv nejen na četnost a druhovou diverzitu ptáků zemědělské

Kontakt pro média: **Eliška Zvolánková**
Divize vnějších vztahů AV ČR
press@avcr.cz
+420 739 535 007

Alena Fornůsková
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz
+420 605 464 704

krajiny, ale i na počty hnízd typických, tzv. synantropních ptáků hnízdících na farmách, jako je vlaštovka, jiříčka či vrabec domácí. „Naše výsledky ukázaly, že početnost ptáků zemědělské krajiny byla 3krát nižší v modernizovaných farmách proti starým či smíšeným (tzn. farmy, které mají nové i staré stáje). Druhá bohatost byla také výrazně nižší v modernizovaných farmách. Tento negativní efekt byl zřetelný zejména u druhů hnízdících na budovách nebo uvnitř stájí,“ upřesňuje Martin Šálek. „Stejně tak i počty hnízd synantropních ptáků zde byly několikanásobně nižší: 1,6krát méně hnízd vrabce domácího, 8,7krát nižší počet hnízd jiříček a 9,8krát nižší počet hnízd vlaštovek. U počtů starých hnízd (tzn. hnízda používaná v předchozích hnízdních sezonách) byl tento rozdíl ještě znatelnější (13,8krát nižší počty starých hnízd vlaštovek, a dokonce 21krát nižší počty starých hnízd jiříček v nových stájích),“ dodává Martin Šálek.

„ Naše výsledky ukázaly, že početnost ptáků zemědělské krajiny byla 3krát nižší v modernizovaných farmách proti starým či smíšeným. ”

Příčinou úbytku ptáků v okolí modernizovaných farem je pokles vhodných hnízdišť a také snížení potravních zdrojů. Nové/modernizované zemědělské budovy tvoří polootevřené stáje a rolovací postranní stěny s konstrukcí z ocelových a dřevěných materiálů. V těchto typech staveb chybějí půdní prostory, které u starších typů farem poskytují spoustu příležitostí pro hnízdění ptáků a úkryty i pro další zvířata (například netopýry). Nové/modernizované stáje tak nejsou vhodné nejenom pro dutinové hnízdiče, kteří postrádají dutiny a štěrby, ale i druhy vlaštovek, jež na použitých materiálech nedokážou upevnit svá hnízda.

Technologie pomůžou chovatelům, ptákům ale berou potravu

Modernizací procházejí i technologie, které se na farmách používají. „Modernizace technologií ustájení s sebou sice přináší výhody pro dobytek i chovatele, ale pro ptáky může znamenat problém s nedostatkem vhodné potravy,“ zmiňuje Martin Šálek. „V nových stájích je již standardem používání loží vystlaných pískem či plastickým stelivem, bezstelivových boxů, roštových podlah, ventilátorů sloužících k lepší cirkulaci vzduchu a mechanických systémů pro odstraňování kejdy/hnoje mimo budovy do uzavřených skladovacích jímek. To vše vede k snížení vhodného substrátu pro vyvíjející se hmyz, který je pro většinu ptáků a jejich mláďata primárním zdrojem potravy během hnízdění,“ vysvětluje Martin Šálek.

„ Je samozřejmé, že modernizace farem s chovem skotu je důležitá pro posílení konkurenceschopnosti živočišné výroby, ale ve stávající podobě má silně negativní vliv na biodiverzitu. ”

„Paradoxem je, že modernizace a výstavba nových farem je nyní primárně financovaná z různých dotačních programů Evropské unie, jejichž cílem je zároveň ochrana biodiverzity. Například jednou z priorit Programu rozvoje venkova pro Českou republiku na období 2014–2022 byla modernizace 6 900 farem (16 % z celkového počtu) s alokací přibližně 750 milionů Kč, která tvořila více než 15 % celkového rozpočtu Programu rozvoje venkova ČR. To nutně povede ke zhoršení hnízdních i loveckých příležitostí ptáků žijících na farmách a v jejich okolí a v dlouhodobém měřítku pravděpodobně ovlivní i řadu dalších druhů. Je samozřejmé, že modernizace farem s chovem skotu je důležitá pro posílení konkurenceschopnosti živočišné výroby, ale ve stávající podobě má silně negativní vliv na biodiverzitu.“

Staré dobré budky i hrubší stavební materiál mohou hodně pomoci

Pro podporu ptačích sousedů na farmách však stačí drobné úpravy, které mohou výrazně zlepšit hnízdní příležitosti. „Patří mezi ně například vyvěšování různých typů budek a polobudek pro dutinové hnízdiče (např. budky pro rorýse, rehky, vrabce či speciální duté cihly). Pro koloniálně hnízdící vlaštovky či jiříčky je možné instalovat umělé hnízdní košíčky či vystavět hnízdní věže,“ vypočítává Martin Šálek. „Dalším důležitým řešením pro podporu hnízdění vlaštovkovitých druhů je používání stavebního materiálu skládajícího se z hrubých povrchů (např. beton, omítkový povrch, dřevo), který je vhodnější k připevnění hnízd nežli hladké materiály, jako je plast, hliník nebo ocel. Toho lze docílit instalováním

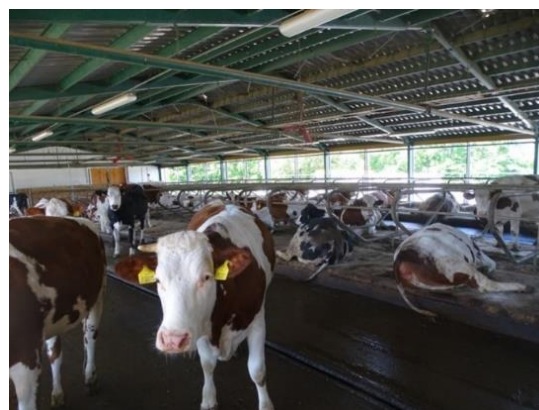
panelů s drsnými povrchy na fasádách, podhledech a pod okapy budov. Taková řešení jsou finančně nenáročná a mohou výrazně podpořit mnohé ubývající druhy hnízdící na farmách.“

V neposlední řadě může být jedním z efektivních řešení dlouhodobější a výraznější podpora drobných rodinných farem, které chovají hospodářská zvířata v tradičních stájích a provozují zemědělskou výrobu v krajině s ohledem na její ekologické funkce a biologickou rozmanitost. Jen tak mohou mít některé ptačí druhy naději na přežití a záchranu. „A dovedete si představit začátek jara bez typického švitoření vlaštovek? Bez našeho přičinění to reálně hrozí. Je čím dál tím zřetelnější, že pro záchranu některých druhů ‚ptáků zemědělské krajiny‘ je nutné soustředit ochranářskou pozornost i na stanoviště, kam se mnohé druhy postupně přesunuly, či byly intenzivní zemědělskou činností vytlačeny,“ uzavírá Martin Šálek.

Více informací: **doc. Ing. Martin Šálek, Ph.D.**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
+420 775 954 318
martin.sali@post.cz

Studie vznikla za podpory Strategie AV21 Akademie věd ČR v rámci programu Záchrana a obnova krajiny.

Práci otiskl časopis *Journal of Applied Ecology*: <https://doi.org/10.1111/1365-2664.14314>

*Porovnání staré (napravo) a nové (nalevo) stáje s chovem mléčného skotu
FOTO: Martin Šálek*

*Vlaštovkám se lépe daří ve stájích a kravínech, kde si mohou nalepit hnízda a v okolí mají dostatek potravy.
FOTO: V. Pokorný*